

GEZINSVISIE

Naar een gezinsvriendelijke samenleving

Tweede Kamerfractie **CDA** & Wetenschappelijk Instituut voor het **CDA**

HILDE PALLAND
*'Gezinnen zijn
het hart van onze
samenleving'*

A woman with short reddish-brown hair, wearing a dark blue dress and a blue earring, is kneeling in a garden. She is smiling and pouring water from a yellow watering can into a yellow teapot. The background is filled with green foliage and purple flowers. The scene is set outdoors on a paved area.

‘Voor veel gezinnen is het altijd spitsuur. De combinatie van werk, zorg en tijd voor elkaar is topsport. Wat willen ouders hun kinderen meegeven en hoe kunnen we hen daarbij beter ondersteunen? Daar hebben we het maar weinig over in Den Haag; te weinig als je het mij vraagt. Het is tijd voor nieuw gezinsbeleid.’

HILDE PALLAND

Deze visie is tot stand gekomen in samenwerking met het Wetenschappelijk Instituut van het CDA

WI
Wetenschappelijk
Instituut

Voorwoord

‘Dat onze kinderen het goed hebben’

Vanaf de dag dat je zelf moeder of vader wordt, verandert je leven. In ieder geval het mijne! De verantwoordelijkheid voor je kind verandert je kijk op de wereld, op je omgeving en zelfs op je eigen leven. Je maakt andere afwegingen en andere keuzes.

Het ouderschap is voor veel mensen het belangrijkste in hun leven. Het samenleven in een gezin, de opvoeding van de kinderen en het zien opgroeien van je eigen kroost tot zelfstandige, zelfbewuste volwassenen. Het is soms een zorg, maar als het goed met ze gaat ook een gevoel van groot geluk en trots. De ouder of ouders maken alleen of samen de keuzes voor de opvoeding van hun kinderen. Daar gaat de politiek niet over.

Hoe gaat het met onze kinderen? Hoe staat het met onze gezinnen? Daarover bericht een hele stroom van monitors: over de jeugdzorg: rapporten over kinderarmoede, *benchmarks* van schoolprestaties of studies naar de stress bij ouders om werk en zorg te combineren. Stuk voor stuk belangrijk, maar ze behandelen allemaal een deelaspect. We moeten meer kijken naar het hele plaatje.

Wat is voor ons van waarde voor het gezin? Wat willen ouders hun kinderen meegeven en hoe kunnen we hen daarbij ondersteunen? Daar hebben we het maar weinig over in Den Haag; te weinig als je het mij vraagt.

De Amerikaanse socioloog Robert Putnam beschrijft in zijn boek ‘Our kids’ hoe we ‘onze kinderen’ tegenwoordig alleen nog maar zien als onze *eigen* kinderen in plaats van *alle* kinderen in onze samenleving. Ze groeien op in hun eigen, afgeschermdde bubbel. De ongelijkheid tussen *haves* en *havenots* begint op steeds jongere leeftijd en die kloof wordt steeds groter. De een krijgt bijles, de ander niet. De een doet aan sport, de ander niet. Als ongelijkheid al op zo’n jonge leeftijd begint en een deel van onze kinderen daarmee op achterstand begint is dat wel een

maatschappelijk probleem. Het gaat in ons land pas echt goed, als het met *al* onze kinderen goed gaat. Als samenleving hebben we de taak om al onze kinderen een goede start te bieden. Thuis, op school, op straat.

Een gezin is voor ons *elk* verband waar een kind liefdevol kan opgroeien, ongeacht de samenstelling van het gezin. Een thuis, een plek om te leren en je neus te stoten. Een veilige plek, waar mensen onvoorwaardelijk voor je zorgen. Gezinnen zijn mini-gemeenschappen waar de basis wordt gelegd voor je toekomst; van nieuwe gezinnen, van gemeenschappen, van de samenleving. Het gezin is 'minder ik, meer wij' in de meest pure vorm.

Wat een gezin nodig heeft verschilt per gezin, maar als samenleving zijn wij verantwoordelijk om ieder gezin de ruimte en de middelen te bieden om die zorg waar te maken. Bij de behandeling van de begroting van Sociale Zaken vroeg ik eind 2021 om een actualisatie van de nota gezinsbeleid. De toenmalig minister vond dat niet nodig. Er lagen al rapporten over deeltijdwerk en er kwam een scenariostudie naar de kindvoorzieningen. Dat was voor de minister genoeg. Voor mij niet.

Artikel 5 van het Kinderrechtenverdrag stelt dat ouders als eerste verantwoordelijk zijn voor de zorg, begeleiding en opvoeding van hun kinderen. Dat klopt, maar daarin staan zij niet alleen. Emeritus-hoogleraar Micha de Winter muntte de term 'pedagogische civil society'. Daarmee doelde hij op alle mensen die naast de ouders betrokken zijn bij de opvoeding van onze kinderen: familieleden, buren, vrienden, leraren, trainers. Hun aandeel is even vanzelfsprekend als onmisbaar. *It takes a village to raise a child*; oftewel je hebt een gemeenschap nodig om je kinderen op te laten groeien.

Dat is mijn overtuiging en daarover gaat deze visie.
Tijd voor gezinsbeleid!

Hilde Palland

CDA Tweede Kamerlid

1. Inleiding

De laatste Nota Gezinsbeleid dateert van 2008.¹ Dat is vijftien jaar geleden. Het tekent de terughoudendheid van de politiek om zich met gezinsbeleid en opvoeding in te laten. Dat is onterecht. Het gezin is van fundamentele waarde voor onze samenleving. Letterlijk. Het gezin - van welke samenstelling dan ook - borgt zowel de continuïteit als de vernieuwing van onze samenleving. In het doorgeven van waarden, normen en tradities, maar ook in het omgaan met veranderingen en kennismaken met nieuwe technologie en trends. Het komt allemaal langs aan de keukentafel.²

De geringe politieke aandacht voor gezinnen is ongewenst. Tal van politieke beslissingen over belastingen en toeslagen, verlof, kinderopvang en schooltijden raken gezinnen direct. Daar moeten politici zich meer van bewust zijn. Ook criminaliteit en overlast, verkeersveiligheid en kansengelijkheid raken onze gezinnen en de toekomst van onze kinderen. Nu, maar ook als ze straks zelf vader of moeder worden, of mantelzorger, vrijwilliger, collega, werkgever, huisarts, schilder, rechter, leerkracht of schoonmaker. De politieke terughoudendheid bij gezinsbeleid wreekt zich vaak achteraf, als door politieke beslissingen gezinnen of kinderen in de problemen komen. Pas dan grijpen politiek en overheid in en dan meestal steviger dan wanneer vooraf beter was nagedacht.

Voorkomen is beter dan genezen. Gezinnen bieden ons bij uitstek de kans om tal van kleine en grote vraagstukken voor te zijn. In het belang van onze kinderen. Met een betere inbedding van de belangrijke waarde van gezinnen in het beleid. Daarom kiezen we in deze nota nadrukkelijk niet voor de focus op probleemgezinnen. Wij zoeken naar de contouren van een sterke samenleving, waarin *alle* gezinnen de ruimte krijgen om te floreren.

¹ Ministerie voor Jeugd en Gezin, *De kracht van het gezin. Nota gezinsbeleid*, Kamerstukken II 2008/2009, 30514, 4

² Wetenschappelijk Instituut voor het CDA, *Gezocht: maatschappelijke vernieuwers. Gevonden: het gezin*. Den Haag: Wetenschappelijk Instituut voor het CDA, 2006, p. 5-6

Een goed gezinsbeleid gaat over veiligheid en geborgenheid, over gelijke kansen en goede hulp, over rust en tijd voor elkaar. Het belang van al onze kinderen staat voorop. Wij zoeken naar de optimale voorwaarden en waar nodig bescherming om ieder gezin die zorg en aandacht te kunnen bieden. Het gezin als veilig thuis is het fundament van een samenleving, waarin mensen leren niet alleen voor zichzelf te kiezen, maar altijd oog te hebben voor de ander. Minder ik, meer wij. Thuis leert ieder kind de waarde van relaties, grenzen en verantwoordelijkheden.³

³ Wetenschappelijk Instituut voor het CDA, Recht doen, gezond leven, verschil verbinden ('rapport Van Zwol'), september 2021.

2. De onschatbare waarde van gezin & familie

De mens is geen individu, maar een sociaal wezen. Je komt pas tot je recht in relaties tot anderen. Op je werk, bij vrienden of zomaar tijdens een toevallige ontmoeting op straat. Gezin en familie zijn van al die relaties de meest simpele en belangrijkste vorm van samenleven. Je thuis.

‘In gezinnen staan liefde, trouw en zorg voor elkaar centraal. Een gezin is een leefverband waarin sprake is van een ouder-kindrelatie en een of meer volwassenen de verantwoordelijkheid hebben voor de verzorging van thuiswonende kinderen’

2.1 Gezin & familie; de bakermat van de samenleving

Vanaf de geboorte is ieder mens een relationeel wezen.⁴ Baby's en kinderen zijn lange tijd afhankelijk van volwassenen. Ook als ze opgroeien en zelfstandig worden blijft het leven een netwerk van relaties. In gezinnen staan liefde, trouw en zorg voor elkaar centraal. Een gezin is een leefverband waarin sprake is van een ouder-kindrelatie, en één of meer volwassenen de verantwoordelijkheid hebben voor de verzorging van thuiswonende kinderen. In het gezin leer je rekening te houden met een ander. Je krijgt waarden en normen mee en leert de grenzen kennen. Zo worden kinderen vanaf het prille en kwetsbare begin van hun leven verzorgd, begeleid en toegerust voor hun verdere leven. De mate waarin kinderen thuis geborgenheid en liefde ervaren, is bepalend voor het verdere verloop. Een tweede kans krijgen ze niet.

‘Een goed gezinsleven is een doel op zich’

⁴ Wetenschappelijk Instituut voor het CDA, *Mens, waar ben je? Een verkenning van het christendemocratische mensbeeld*. 's-Gravenhage: Wetenschappelijk Instituut voor het CDA, 2011; Henk Woldring, *De christen-democratie. Een kritisch onderzoek naar haar politieke filosofie*. Utrecht: Het Spectrum, 1996, p. 54, 251.

Gezin en familie zijn een mini-samenleving, waarin je als kind kan oefenen voor de grote samenleving. Hier mag je je neus stoten zonder dat je daarmee je toekomst op het spel zet.

Vroeger noemden we het gezin de hoeksteen van de samenleving. Die uitspraak staat nog steeds, waarbij we ons moeten realiseren dat een goed gezinsleven een doel op zich is. Gezinnen hebben inderdaad een vormende functie voor de samenleving, maar dat is niet het hoofddoel. Het primaire belang van de gezinsleden staat voorop. Wel is het zo dat als het goed gaat met onze gezinnen, het nog beter gaat met onze samenleving. Ook mensen zonder kinderen profiteren daarvan. Politici die het gezinsleven ten dienste willen stellen van de maatschappij, de economie of hun eigen politieke overtuiging zonder het belang van het gezin voorop te zetten maken een keuze die niet juist is. Eerst moet het met het gezin goed gaan, alvorens het gezin als hoeksteen de samenleving kan dragen. Daarom is het ook in het algemeen belang om gezinnen te ondersteunen en versterken. Zij vormen het hart van onze samenleving.

2.2 Gezinnen anno nu; diverser in vorm, samenstelling en achtergrond

Hét gewone gezin bestaat niet. Ieder gezin is uniek. Nederland kent in totaal 8 miljoen huishoudens, waarvan 2,6 miljoen huishoudens met kinderen.⁵ Van die 2,6 miljoen huishoudens met kinderen zijn er ruim 1,5 miljoen met gehuwde ouderparen.⁶

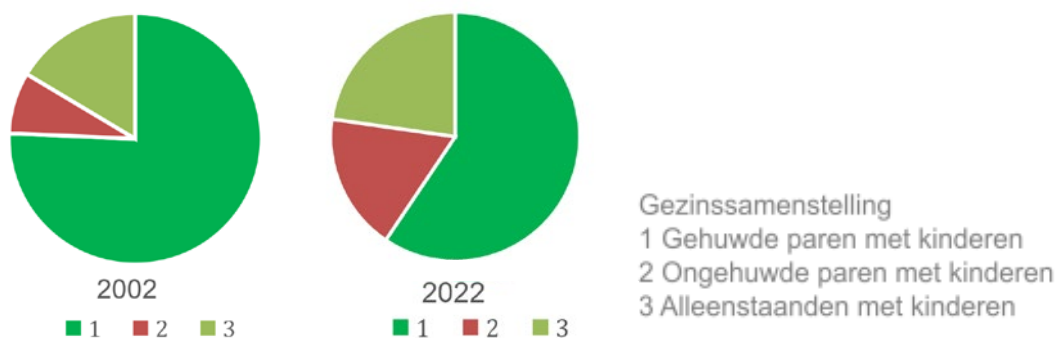
Het aantal *ongehuwde ouderparen* met kinderen is toegenomen van 349.609 in 2011 naar 457.644 nu. Het aantal *eenoudergezinnen* nam toe van 496.272 in 2011 naar 593.871 in 2019 en bedraagt daarmee inmiddels 23 procent van de gezinnen.⁷ In de meeste gevallen gaat het om een alleenstaande moeder met een of meer kinderen.⁸ In 2017 woonde van 21 procent van de minderjarige kinderen de ouders niet (meer) bij elkaar.

⁵ <https://www.cbs.nl/nl-nl/visualisaties/dashboard-bevolking/woonsituatie/huishoudens-nu>

⁶ <https://www.nji.nl/cijfers/gezinnen>

⁷ <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2019/52/bijna-1-op-de-6-kinderen-woont-in-een-eenouderhuishouden>

⁸ <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/71487NED/table>

Niet alle gezinnen houden stand. In 2019 was een kleine 30.000 kinderen betrokken bij een echtscheiding.⁹ Tussen 1997 en 2007 nam het aantal vijftienjarigen dat niet met beide ouders woont toe van 20 tot 30 procent.¹⁰

Zo'n half miljoen minderjarige kinderen groeit op in een zogenoemd *complex gezinsverband*. Dat is 16 procent van de ruim 3,4 miljoen kinderen onder de achttien. Twintig jaar eerder was dit nog 10 procent van alle minderjarige kinderen.¹¹ Een gezinsverband wordt complex genoemd als kinderen opgroeien met een of meer stiefouders, stiefbroers- of zussen of halfbroers- of zussen. De ouders van deze kinderen zijn gescheiden, hebben nooit samengewoond of een van de ouders is overleden.

Het aantal kinderen per gezin is de afgelopen twintig jaar gedaald. Een Nederlandse moeder zonder migratieachtergrond had in 2020 gemiddeld 1,55 kinderen. Moeders met een migratieachtergrond krijgen gemiddeld 1,7 kinderen.

Ruim een kwart van de kinderen en jongeren in Nederland heeft een migratieachtergrond. In 2020 had ruim 72 procent van alle 0- tot 25-jarigen in Nederland een Nederlandse achtergrond en bijna 28 procent een migratieachtergrond. Daarvan had ruim 66 procent een niet-westerse migratieachtergrond en bijna 34 procent een westerse migratieachtergrond.¹²

⁹ <https://www.judex.nl/rechtsgebied/familie-echtscheiding/columns/nationale-echtscheidingsmonitor-2021/>

¹⁰ <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2019/52/bijna-1-op-de-6-kinderen-woont-in-een-eenouderhuishouden>

¹¹ <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2020/40/ruim-een-half-miljoen-minderjarigen-in-complexe-gezinsverbanden>

¹² Cijfers over jeugd met een migratieachtergrond | Nederlands Jeugdinstituut (nji.nl)

De laatste vijftig jaar is de juridische situatie voor homo-, lesbische en bi-ouders sterk verbeterd. Hierdoor zien we vanaf de jaren negentig van de vorige eeuw steeds meer lesbische koppels en daarna ook homokoppels en alleenstaanden hun kinderwens vervullen. Dit worden vaak 'regenboog-gezinnen' genoemd. Bij deze gezinnen en bijvoorbeeld samengestelde gezinnen of meergeneratiegezinnen zijn er vaak ook meer dan twee volwassenen betrokken bij de (dagelijkse) zorg en opvoeding van een kind.

Deze cijfers onderbouwen het beeld dat het standaard gezin niet bestaat. Steeds meer kinderen groeien op in nieuwe gezinsvormen. Het gezin anno nu is diverser in vorm, samenstelling en achtergrond. Een ontwikkeling die naar verwachting in de komende jaren doorzet.

2.3 Gezin bezien vanuit gemeenschapsdenken

Een nieuw gezinsbeleid vraagt in de eerste plaats om een eigentijdse visie op de waarde van het gezin in onze samenleving. Wij zijn de partij van 'minder ik, meer wij'. Een partij van coöperatieve oplossingen, waarin we als sterke samenleving met elkaar de verantwoordelijkheid dragen voor ons eigen leven en dat van de mensen om ons heen.

In die visie vormen gezinnen het hart van onze samenleving. Het gezinsdenken volgt één op één uit het denken over de kracht van samenleven: de zorg voor elkaar. En het christendemocratisch mensbeeld: de mens staat altijd in relatie tot de ander. Ook wie alleen of zonder kinderen door het leven gaat, kent de waarde van het gezin waaruit hij of zij zelf voortkomt. En zal in het leven op enig moment, op welke wijze dan ook, zelf ook een beroep doen op jongere generaties. Gezin en familie zijn de waarde van samen, onvoorwaardelijke loyaliteit en liefde, waardoor ieder mens – jong of oud - zich gekend, gewaardeerd en beschermd weet, of behoort te weten.

Opvoeden doe je niet alleen

In vergelijking met andere westerse landen heeft Nederland weinig aandacht voor de ondersteuning van gezinnen¹³. De zorg, begeleiding en opvoeding van de kinderen is hoofdzakelijk een verantwoordelijkheid van

¹³ Innocenti Report Card van UNICEF (2020)

de ouders. Maar in deze verantwoordelijkheid staan zij niet alleen. Dat is onze christendemocratische overtuiging.

De opvoed- en opgroeiomgeving is voor elk gezin anders, maar niet minder belangrijk. Juist als er problemen zijn, moeten ouders terug kunnen vallen op de 'mede-opvoeders' om hen heen: familie, buren, vrienden, kinderopvang, docenten en ouders van klasgenoten. Dat is de 'pedagogische civil society'. Het is van belang om deze primaire opvoed- en opgroeiomgeving als basis rond het gezin te versterken en te zorgen dat ouders deze steun durven vragen.

De rol van de overheid

Noem het zorg voor elkaar. Een idee dat aansluit bij de christendemocratische traditie van gespreide verantwoordelijkheid. De samenleving die zelf hulp kan organiseren verdient altijd voorrang boven de geïnstitutionaliseerde zorg of ingrijpen door de overheid. De overheid moet deze mensen en organisaties het vertrouwen geven om te doen waar ze goed in zijn. Niet alles hoeft volgens strakke regels, wetten of protocollen te gebeuren. Liever niet zelfs.

Precies daarom willen wij dat overheden de voorwaarden scheppen die gezinnen en hun omgeving in staat stellen tot het beleven van hun vrijheid, verbondenheid en verantwoordelijkheid.¹⁴ Overheden moeten de voorwaarden organiseren en vervolgens de ruimte laten om de zorg voor elkaar en de onvoorwaardelijke verantwoordelijkheid en loyaliteit in het gezin te laten bloeien. Die voorwaarden bestaan bijvoorbeeld in onderwijs, huisvesting, zorg en sociale zekerheid, en de gerichte financiële en verlofregelingen die een goed gezinsleven mogelijk maken.

Deze voorwaardenscheppende rol van de overheid voor de gezinsomgeving verdient meer aandacht en een duidelijke herijking. In de samenleving van nu zijn gezinnen teveel op zichzelf aangewezen geraakt. De overheid grijpt pas in bij problemen. Dit is een zelfversterkend effect: hoe meer gezinnen op zichzelf zijn aangewezen, hoe vaker probleemkwesaties zich zullen voordoen.

14

Dat vraagt om een uitgesproken gezinsbeleid, waarin onderliggende keuzes niet worden toegedekt maar expliciet worden benoemd. Zo zijn verlof- of kindregelingen voor ons geen arbeidsmarktinstrumenten, maar middelen om gezinnen te ondersteunen. Een samenleving die groot belang hecht aan de intrinsieke waarde van het gezin is bereid om gemotiveerd onderscheid te maken ten gunste het gezin. Daaraan zijn economische of gelijkheidsargumenten ondergeschikt.

Gezinnen moeten zich gesteund weten door overheidsbeleid; weten waar ze terecht kunnen. Voor informatie, advies en (tijdelijke) ondersteuning. Dit vraagt om een omslag van probleemgericht naar faciliterend beleid. Wij kiezen voor een gezinsvriendelijke samenleving, waar het belang van onze kinderen en gezinnen steeds voorop staat. Omdat sterke gezinnen en hechte families de basis zijn waar je altijd op kan terugvallen.

‘We moeten af van het wankele balanceren met een controlemodel en toe naar een ondersteuningsmodel vanuit het gemeenschapsdenken’

De Stichting voor Werkende ouders heeft het verschil tussen beide benaderingen (van probleemgericht naar faciliterend) goed in beeld gebracht. We moeten af van het wankele balanceren met een controlemodel en toe naar een ondersteuningsmodel vanuit het gemeenschapsdenken: ondersteund worden door het systeem en de community eromheen. Dan vallen gezinnen niet uit de kom, maar worden zij gesteund en behouden zij juist daardoor de keuzevrijheid om hun leven in te richten zoals zij dat goed achten.¹⁵

Controlemodel

- **Probleemgericht**
- **Variatie uitschakelen**
- **Continue monitoring en direct ingrijpen**
- **Hoog risico**
- **Statisch evenwicht**

[Naar Ten Napel et al., 2006]

Adaptatiemodel

- **Systeemgericht**
- **Variatie gebruiken**
- **Zelfregulerend vermogen stimuleren, indirect sturen**
- **Laag risico**
- **Dynamisch evenwicht**

Zorgen, opvoeden en werken door de tijd heen

Het gezinsleven in ons deel van de wereld is door de eeuwen heen flink veranderd. In vroegere eeuwen leefden men veelal samen in grotere familieverbanden, al werden mensen vaak ook aanzienlijk minder oud. Het ontstaan van het moderne gezin van ouders met kinderen wordt meestal gedateerd in de tijd van de Industriële Revolutie.

Splitsing gezinstaken

Een belangrijke verandering in het gezinsleven is dat de combinatie van wonen, zorgen, opvoeden, onderwijzen en werken in de loop van de tijd steeds meer werd gescheiden.¹⁶ In vroegere samenleving gebeurde dit allemaal thuis en waren dit bezigheden voor beide ouders. Werken was eerst en vooral gericht op het levensonderhoud. Door de industrialisatie werd thuiswerken minder gewoon en werkte de man als kostwinner vaker buitenshuis. De vrouw bleef thuis en zorgde voor het huishouden en de zorg- en opvoedtaken.

Pas in de loop van de twintigste eeuw kwam hier verandering in. Door de vrouwenemancipatie werd het vanzelfsprekender dat ook vrouwen gingen werken. Daarmee werd de vraag hoe de zorg en opvoeding te combineren met werk een actueel thema.¹⁷ In de afgelopen decennia is het aantal tweeverdieners snel toegenomen. In de praktijk gaat het echter in meerderheid om anderhalfverdieners, waarbij nog altijd de man voltijds werkt en de vrouw vaker in deeltijd. Daarmee is het thuis zorgen en opvoeden deels in stand gebleven, al worden deze gezinstaken steeds meer gedeeld met bijvoorbeeld kinderopvang, buitenschoolse opvang en scholen.

‘Nergens ter wereld is het verschil in het aandeel deeltijders tussen mannen en vrouwen zo groot als hier’

¹⁶ Kinderen toerusten voor het leven is iets anders dan hen ‘opvoeden’. Zie bijvoorbeeld Jan Geurtz: *Het einde van de opvoeding*. Amsterdam: Ambo. Wegens het gangbare taalgebruik schrijven we in het vervolg wel over opvoeding.

¹⁷ Wetenschappelijk Instituut voor het CDA, *Vertrouwen in ouders. Een christendemocratische visie op gezins- en familiebeleid*. Den Haag: Wetenschappelijk Instituut voor het CDA, 2010, p. 35.

Botsende idealen

Voor veel vrouwen is Nederland nog altijd een deeltijd land. Het zit in onze cultuur en tegelijkertijd in regelingen vanuit de overheid. Nergens ter wereld is het verschil in het aandeel deeltijders tussen mannen en vrouwen zo groot als hier. Dit komt ook omdat meer vrouwen dan mannen in sectoren werken waar deeltijdwerk gangbaar is, zoals zorg en onderwijs.¹⁸

Ook de leeftijd waarop vrouwen kinderen krijgen is relatief hoog. In de jaren zeventig kregen moeders gemiddeld op hun 24^e het eerste kind; in 2021 lag deze gemiddelde leeftijd op 30. Hierbij speelt ook dat jonge mensen nu meer zorgen hebben over een vaste baan, voldoende inkomen, een geschikte woning en een stabiele relatie.¹⁹

De botsende idealen worden ook veroorzaakt door overheidsregelingen. Aan de ene kant wil de overheid uit het oogpunt van emancipatie dat vrouwen meer gaan werken en financieel zelfstandig worden. Maar aan de andere kant stimuleren fiscale regels vooral het anderhalfverdienmodel. Zo neemt de tegemoetkoming voor kinderopvang af naarmate mensen meer verdienen. Daarmee is kinderopvang voor tweeverdieners duur vergeleken met andere landen.²⁰ Mede daarom zijn in het coalitieakkoord van het huidige kabinet afspraken gemaakt over een forse verlaging van de kosten voor kinderopvang.

Individualisering raakt gezinnen

In de afgelopen eeuw zijn gezinnen steeds meer op zichzelf komen te staan en verder af van de familie en de gemeenschap. Door opleiding en werk wonen steeds meer mensen op afstand van hun familie. Daarbij hebben ouders door een hogere arbeidsparticipatie minder mogelijkheden om als achterwacht voor elkaar te functioneren. In de moderne verstedelijkte woonomgeving is meestal minder sociale controle, sociale cohesie en sociale steun. In die omgeving is het ook

¹⁸ Ministerie van Financiën, *IBO Deeltijdwerk. De(eltijd) zal het leren. Van analyse naar beleid over deeltijd*. Den Haag: Ministerie van Financiën, 2020.

¹⁹ Sociaal Economische Raad, *Veelbelovend. Kansen en belemmeringen voor jongeren in 2021*. Den Haag: Sociaal Economische Raad, 2022, p. 107.

²⁰ Ministerie van Financiën, *IBO Deeltijdwerk. De(eltijd) zal het leren. Van analyse naar beleid over deeltijd*. Den Haag: Ministerie van Financiën, 2020, p. 49-50.

veel minder vanzelfsprekend om laagdrempelig met andere ouders uit te wisselen over alledaagse opvoedkwesties.²¹

Vergeleken met eerdere generaties is het opvoeden van kinderen de afgelopen decennia steeds meer een privézaak geworden. Dat past in de maatschappelijke ontwikkelingen waardoor mensen steeds minder in vaste sociale relaties zijn gaan leven, maar is vooral versterkt door de individualisering.²² Corona liet zien dat thuiswerken nieuwe mogelijkheden geeft voor de combinatie van zorg en werk. Maar dit is niet voor iedereen weggelegd. In sectoren als de zorg en het onderwijs of bij productiebedrijven is thuiswerken veelal niet mogelijk.

Ook de vaste netwerken in de eigen buurt zijn steeds meer afgenomen, onder meer door schaalvergroting en verstedelijking. De supermarkt kwam in de plaats van de bakker en de slager om de hoek.²³ In ruimtelijke zin werden straten zo vormgegeven dat gezinnen vooral gericht zijn op hun eigen leventje. Openbaar groen en zogenoemde *third places*, plekken buiten thuis (first place) of werk (second place), waar mensen elkaar ontmoeten, verdwijnen als gevolg van de verdichting van de bebouwde omgeving.

Door maatschappelijke ontwikkelingen als individualisering, globalisering en technologische innovatie namen de sociale samenhang en het besef van gedeelde waarden steeds verder af. Sommige burgers varen hier wel bij, maar anderen hebben daarmee meer moeite. Zij voelen zich minder thuis in en betrokken bij de samenleving. Het leidt tot nieuwe scheidslijnen in de samenleving en mensen die zich terugtrekken in de eigen groep. De afstand tussen groepen neemt toe en verschillende groepen in de samenleving gebruiken andere netwerken in de stedelijke regio, waardoor ze elkaar soms nauwelijks nog tegenkomen: *'in wezen zijn het werelden die langs elkaar heen leven'*, zoals het Planbureau voor de Leefomgeving citeert.²⁴

²¹ NJI, Opgroeien doe je samen, december 2022, p. 26

²² NJI, opgroeien doe je samen, december 2022, p. 29.

²³ Nota Gezinsbeleid, Kamerstukken II 2008/2009, 30512, 2.

²⁴ PBL: Scenario's voor stedelijke ontwikkeling, infrastructuur en mobiliteit. Verdieping bij Oefenen met de toekomst (pbl.nl)

Ontwikkelingen als individualisering, minder samenhang en gemeenschapszin zien we ook terug in buurten en wijken. Als je je buren niet kent, voelt het minder vertrouwd om je (kleine) kinderen buiten te laten spelen. Ook is het dan minder vanzelfsprekend om terug te vallen op het netwerk van buren of buurtgenoten.

Prestatiedruk en kansenongelijkheid

De moderne prestatiesamenleving heeft ook zijn weerslag op het gezinsleven. Ouders willen het beste voor hun kinderen. Zij ervaren die verantwoordelijkheid ook als druk om er iets van te maken. Dat brengt ook (opvoed)onzekerheid met zich mee gekoppeld aan de doorgesloten maakbaarheidsgedachte. Ouders worden in hoge mate verantwoordelijk gehouden voor het kennen en vermijden van risico's en problemen voor gezond, veilig en kansrijk opgroeien. Kinderen lijken maakbaar geworden.²⁵ Die druk vertaalt zich in hogere verwachtingen aan scholen, sportclubs en vrijetijdsbesteding. Een belangrijke factor vormt verder de toegenomen kennis van psychoanalyse en ouderlijke onzekerheid over wat allemaal kan misgaan.²⁶

Ook kinderen en jongeren ervaren die prestatiedruk. Burn-out en stress bij jongeren komt steeds vaker voor. Ongeveer de helft van de studenten heeft last van burn-outklachten. Door de hyperfocus op individuele ontwikkeling en vooral op problemen daarin, ontbreekt ook de aandacht voor de ontwikkeling van kinderen als lid van de gemeenschap en voor een gezonde verhouding tussen aandacht voor individuele kinderen en de aandacht voor het collectieve welbevinden van groepen kinderen.²⁷

In principe kunnen ouders tegenwoordig met hun opvoedvragen te rade gaan bij online omgevingen die niet alleen informeren, maar soms ook drijven op verdienmodellen.²⁸ De prestatiedruk heeft de kansenongelijkheid voor gezinnen vergroot. Ouders die het zich kunnen veroorloven, investeren in extra bijles, coaching, begeleiding of extra nevenactiviteiten om daarmee betere schoolprestaties, een beter schooladvies en dus een betere startpositie voor hun kinderen te

²⁵ NJI, opgroeien doe je samen, december 2022, p.27.

²⁶ <https://www.trouw.nl/nieuws/opvoedpaniek-is-nergens-voor-nodig~b1c25aca/>

²⁷ NJI, opgroeien doe je samen, december 2022, p.29.

²⁸ NJI, opgroeien doe je samen, december 2022, p.27

bewerkstelligen.

Opvoeding komt vooral op gezin zelf aan

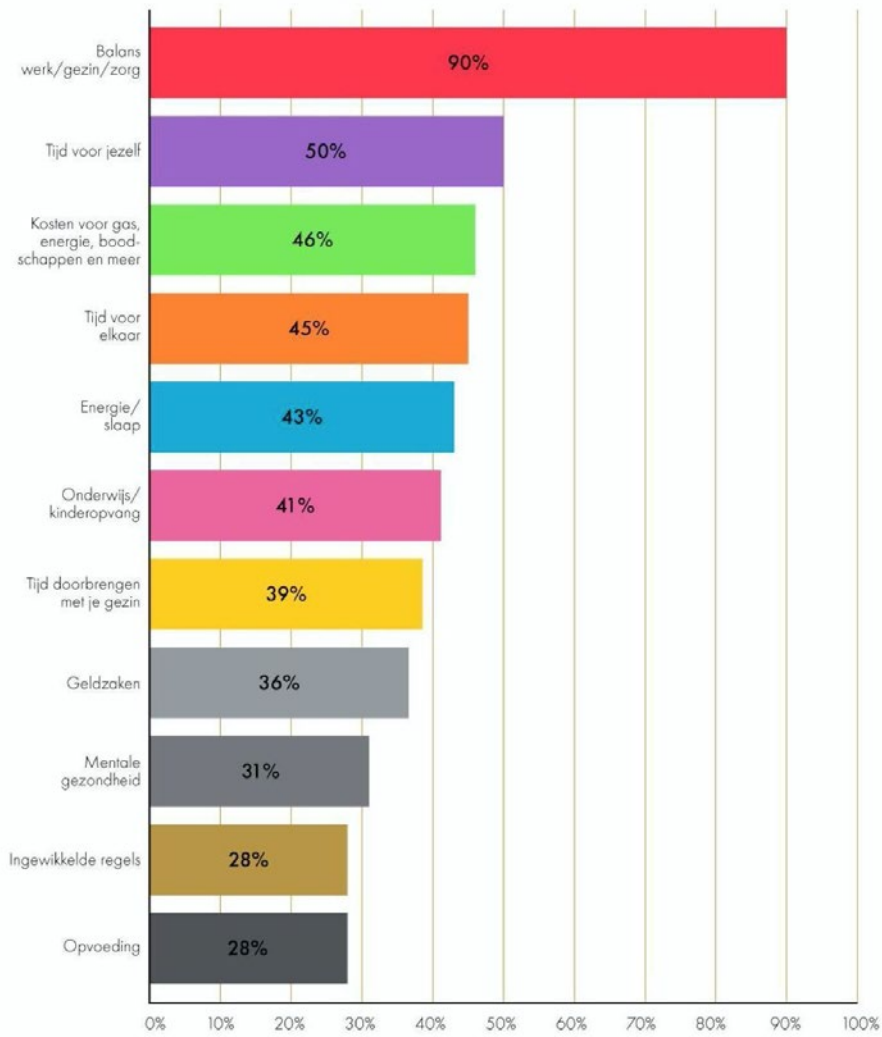
Door secularisering en ontzuiling is de opvoeding meer een zaak van het gezin alleen geworden. Daarvoor stonden school en kerk dicht bij het gezin. Vanuit een gedeelde levensovertuiging droegen deze instituten bij aan de overdracht van waarden en normen.

De afstand van scholen tot ouders is ook vergroot door de schaalvergroting in het onderwijs. Welke schoolbesturen worden nog door ouders bemenst? Bij sommige basisscholen is de zogenaamde zoen- en zoefstrook exemplarisch voor het vluchtige contact van ouders met school; je levert je kind af en zoekt zo snel mogelijk weer door. Ook de coronaperiode heeft er niet aan bijgedragen dat ouders laagdrempelig de school in komen of als ouder actief betrokken zijn bij het onderwijs aan hun kinderen. Ouders zijn van producent van het onderwijs meer consument van het onderwijs geworden. De ondersteuning die er voor kinderen en gezinnen wel is staat systemisch los van elkaar en kent weinig samenhang. Daarbij speelt mee dat zorg vaak wordt uitbesteed wordt aan commerciële partijen. De context benadering is steeds verder weg komen te staan.

Uit de (eerste) Staat van het Gezin in 2022 blijkt dat 52% van de ouders vindt dat het qua voorzieningen in Nederland onvoldoende goed geregeld is of dat het op zijn minst beter kan. Ongeveer 33% van de ouders zegt dat zij zich recent zorgen hebben gemaakt over de opvoeding of ontwikkeling van hun kinderen. Ouders hebben het gevoel er alleen voor te staan en maar liefst 79% mist aandacht voor ouderschap in de politiek.²⁹

²⁹ <https://www.voorwerkendeouders.nl/1ste-nederlandse-staat-van-het-gezin/>

Dit zijn volgens ouders de grootste uitdagingen:

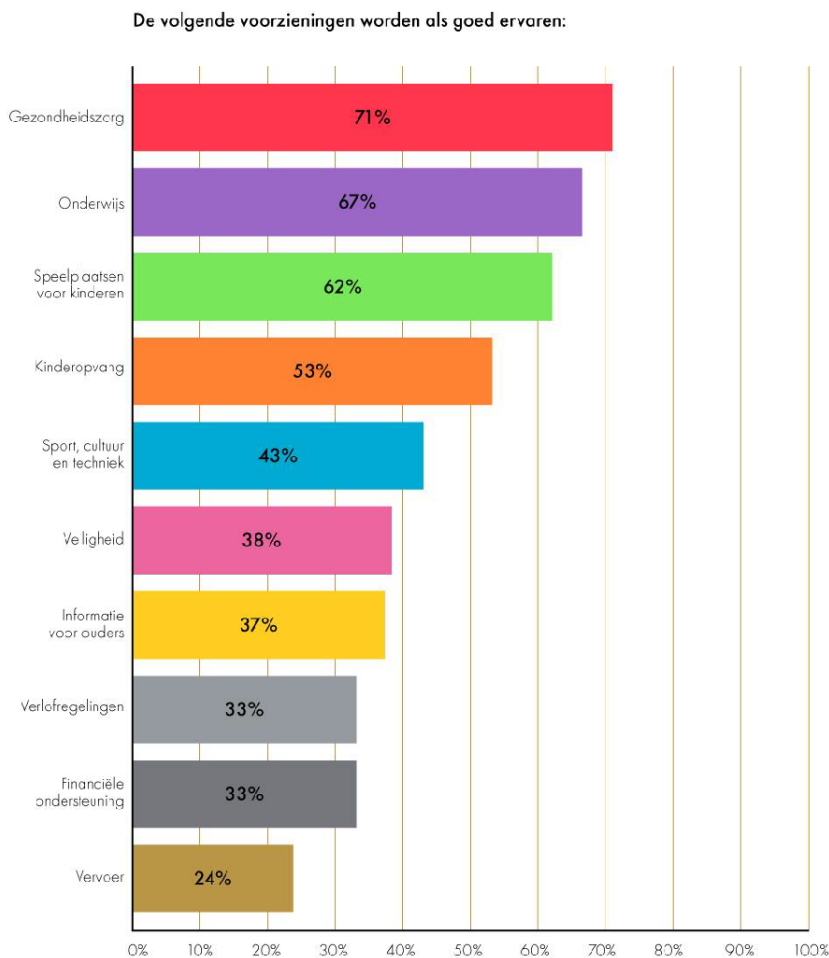
Bron: Staat van het Gezin, oktober 2022, Voor Werkende Ouders, NCJ, WIJ Media

3. Uitdagingen van nu

Voor jonge gezinnen is het dagelijks leven vaak topsport. Thuis is het altijd spitsuur, met weinig tijd voor elkaar of voor jezelf. Het is ook de leeftijd waarop je eigen ouders een eerste beroep gaan doen voor hulp of mantelzorg en tegelijkertijd is er de druk van je werk, carrière maken en je sociale leven.

‘Voor jonge gezinnen is het dagelijks leven vaak topsport’

In dit hoofdstuk inventariseren we de uitdagingen van jonge gezinnen in deze tijd. Als samenleving moeten we naast hen staan. Met voldoende middelen en de juiste maatregelen om de combinatie van werk en zorg in het spitsuur van het leven mogelijk en draaglijk te maken.

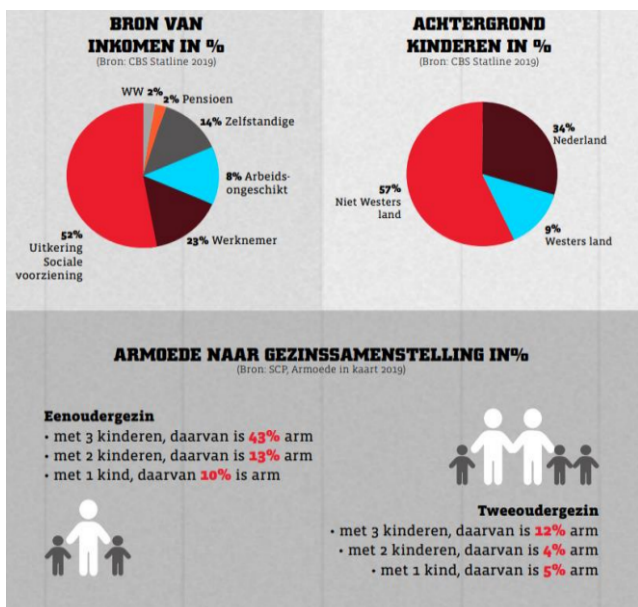

Vragen rond bestaanszekerheid

Het opvoeden van kinderen kost handenvol met geld. Denk aan de kosten voor het eten, kleren, wonen, vakantie, vervoer, opleiding en 'meedoen'. Voor een eenverdiener met een normaal salaris is dat nauwelijks meer op te brengen. Anderhalve baan is al snel de norm om het hoofd boven water te houden. Veel gezinnen zijn een steeds groter deel van hun inkomen kwijt aan vaste lasten. Dat raakt vooral de middeninkomens die buiten veel aanvullende regelingen vallen.

Met de sterk stijgende prijzen voor energie en boodschappen is bestaanszekerheid voor veel jonge gezinnen een serieuze zorg. De extra's als sport, vakantie of ontspanning schieten er dan al snel bij in. Dan helpt het ook niet dat een vaste aanstelling op de arbeidsmarkt van nu steeds minder vanzelfsprekend is. Die onzekerheden leiden ertoe dat jonge mensen, die hebben te dealen met studieschuld, een woningtekort en flexcontracten, op steeds latere leeftijd een gezin beginnen. Flexcontracten zijn de beste vorm van anticonceptiemethode, merkte de Duitse minister van Gezinszaken onlangs op.³⁰

Terwijl de kosten hoger zijn, dalen voor veel gezinnen juist de inkomsten bij het krijgen van het eerste kind. Vaak gaan één of beide ouders dan

Bron afbeelding: Position Paper Koen Caminada, Leiden University, t.b.v. Rondetafelgesprek Rondkomen d.d. 25.01.2023.

³⁰ Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, *Het betere werk. De nieuwe maatschappelijke opdracht*, 2020, p. 71.

minder werken.³¹ Vooral vrouwen krijgen hierdoor met een inkomensval te maken, die Europees gezien tot de diepste behoort.³²

Ondanks de grote welvaart van de afgelopen jaren, neemt het aantal kinderen dat opgroeit in armoede weer toe. In Nederland gaat het om één op de negen kinderen. De oorzaken hiervan lopen uiteen van werkloosheid en gezondheidsproblemen tot schulden en de toename van het aantal eenoudergezinnen. De armoede maakt het leven voor deze gezinnen een stuk moeilijker. De problemen stapelen zich op en leiden vaak tot nog meer stress en gezondheidsproblemen. Met name eenoudergezinnen zijn hier kwetsbaar voor. Ook kinderen met een niet-westerse achtergrond groeien vaker dan andere kinderen in armoede op. Voor deze groep vormt een minder gunstige arbeidsmarktpositie een extra risico op armoede.³³

De overheid heeft verschillende financiële regelingen voor gezinnen en voor kinderen. Deze regelingen zijn te gefragmenteerd en complex en daarom voor veel gezinnen onoverzichtelijk. Dat geldt voor de kinderopvangtoeslag, maar ook voor geboorte-, adoptie- en ouderschapsverlofregelingen.

Uit internationale vergelijking volgt dat Nederland gemiddeld minder investeert in gezinnen dan veel (rijkere) andere landen.³⁴ Daarnaast blijkt het effect van ons stelsel van regelingen in Nederland niet effectief om kinderen boven de armoedegrens te trekken.³⁵

³¹ Wetenschappelijk Instituut voor het CDA, *Vertrouwen in ouders. Een christendemocratische visie op gezins- en familiebeleid*. Den Haag: Wetenschappelijk Instituut voor het CDA, 2010, p. 51-52.

³² Centraal Plan Bureau, *The Child Penalty in the Netherlands and its Determinants. Discussion paper*. Centraal Plan Bureau, 2021, p. 13.

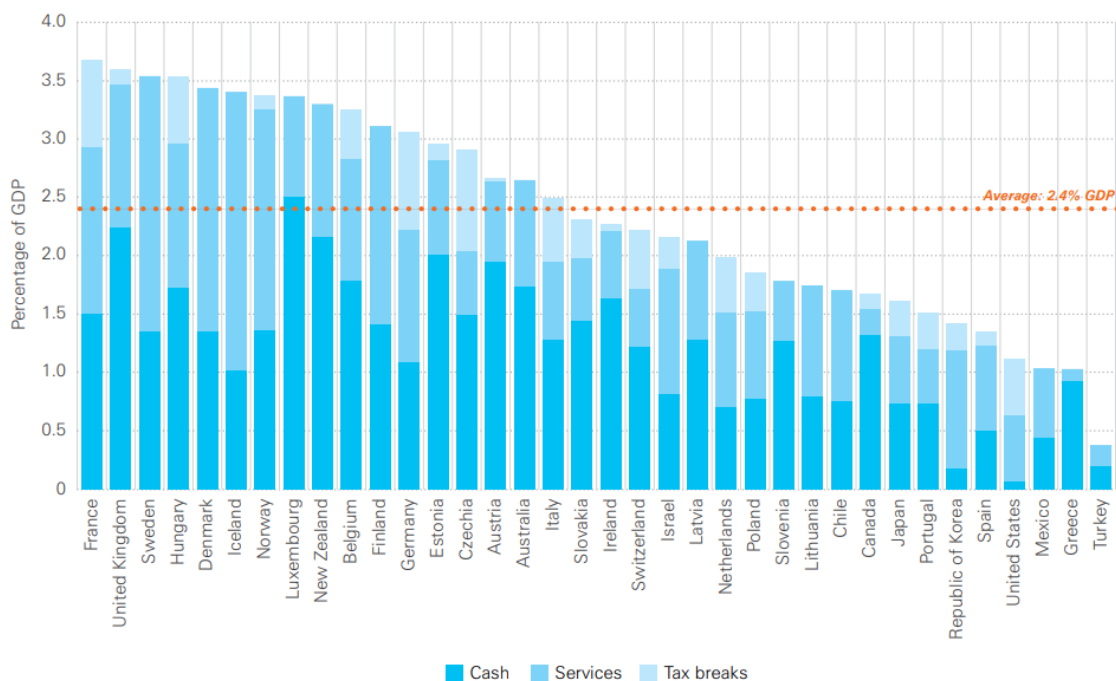
³³ <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2015/09/18/opvoeden-in-niet-westerse-migrantengezinnen>

³⁴ Report-Card-16-Worlds-of-Influence-child-wellbeing.pdf (unicef-irc.org)

³⁵ Position Paper van Koen Caminada, ten behoeve van het Rondetafelgesprek Rondkomen van de vaste commissie Sociale Zaken en Werkgelegenheid van de Tweede Kamer op 25.01.2023.

On average, rich countries spend 2.4 per cent of gross domestic product (GDP) on families – services account for half of this sum

Figure 26: Public spending on cash transfers, services and tax breaks for families in 2015

Source: Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) Social Expenditure Database, 2015.

Lift out of poverty by T/B-system

	China 2013	India 2011	USA 2016	Netherlands 2013	Mean 49 countries
Total population	9%	4%	10%	20%	15%
WA population	7%	4%	4%	9%	9%
Children	5%	4%	4%	1%	9%
Elderly	31%	8%	39%	84%	48%

Bron: Position Paper Koen Caminada t.b.v. Rondetafelgesprek Rondkomen, 25.01.2023, vaste commissie Sociale Zaken & Werkgelegenheid van de Tweede Kamer.

Vragen rond verlof

Hoewel de laatste jaren stappen vooruit zijn gezet, zijn de verlofregelingen voor ouders in Nederland relatief sober in vergelijking met ons omringende landen. Onder de nieuwe regeling voor ouderschapsverlof kunnen beide ouders aanspraak maken op 26 keer

het aantal uren dat zij per week werken. Je kunt dit verlof opnemen tot het kind acht jaar oud wordt. Sinds augustus 2022 worden bovendien de eerste negen weken van het ouderschapsverlof voor beide ouders deels doorbetaald. Het is nu nog niet duidelijk hoeveel ouders van deze nieuwe regeling gebruik gaan maken. Zeker bij het aanvullend geboorteverlof blijkt een deel van de ouders zich geremd te voelen door de slechts gedeeltelijke doorbetaling.³⁶ Ook speelt mee dat de regeling niet voor alle ouders duidelijk is.

	Lengte	Op te nemen gedurende	Hoogte doorbetaling	Te betalen door
Geboorteverlof	5 dagen	Eerste 4 weken	100% loon	Werkgever
Aanvullend geboorteverlof	5 weken	Eerste 6 maanden	70%, 70% max. dagloon	UWV
Betaald ouderschapsverlof (vanaf 2 aug. 2022)	9 weken van de 26	Eerste levensjaar	70%, 70% max. dagloon	UWV

Tabel 1 Het betaald verlof voor partners

Piekuren in de (werk)week

Het woord *multitasken* lijkt voor jonge ouders uitgevonden. Veel meer dan andere leeftijdsgroepen zijn zij veruit het meeste tijd kwijt aan de combinatie van betaald werk, zorg en scholing. Bovendien is hun tijd ook veel meer versnipperd, waardoor veel activiteiten op hetzelfde moment plaatsvinden. Dan schiet de extra tijd voor sport, ontspanning of andere activiteiten er al snel bij in.

Dit uit zich op veel scholen in de korte schooldagen op woensdag en vrijdag, waardoor de wegen en kantoren vooral op maandagen, dinsdagen en donderdagen overvol zijn. Ook de kinderopvang piekt op die dagen, terwijl de sport- en muzieklessen voor de kinderen juist weer in woensdag- en vrijdagmiddagen gepropt moeten worden. Alles staat los van elkaar.

³⁶ Regioplan, *Evaluatie WIEG*. Amsterdam: Regioplan, 2022.

Om die reden werkt een van beide ouders vaak niet of gedeeltelijk op woensdagen en/of vrijdagen. Deze indeling van de werkweek zorgt voor onvrijheid omdat gezinsleden hun bezigheden minder gemakkelijk kunnen spreiden over meer weekdays en sportfaciliteiten slechts enkele dagen in de week intensief gebruikt worden.

De overvolle gezinsagenda loopt spaak als zich voor korte of langere tijd bijzondere omstandigheden voordoen. Dit speelt bijvoorbeeld bij gezinnen waar extra zorg nodig is wegens ziekte of handicap en gezinnen waar de ouders of de kinderen in aanraking komen met justitie.³⁷ Ook gescheiden ouders hebben meer behoefte aan hulp, maar beschikken meestal over een kleiner netwerk waaruit zij deze hulp kunnen putten.³⁸ Maar denk ook aan de situatie waarin je eigen ouders mantelzorg nodig hebben.³⁹ Er zijn door vergrijzing en het later doorwerken steeds meer 'sandwichers'. Dit zijn werkenden, veelal vrouwen, die zowel zorg draagt voor opgroeiende jongeren als mantelzorg verlenen voor de oudere generatie. Eén op de vijf werkenden tussen 50 en 56 jaar oud vindt de combinatie van werk en gezin problematisch. Dat is bijna net zo veel als bij jonge gezinnen.⁴⁰

Dat niet alle huwelijken of relaties stand houden blijkt ook uit de cijfers zoals geschetst in hoofdstuk 2. Een scheiding kan voor ouders een gewenste uitweg zijn uit een onhoudbare situatie, maar zeker vechtscheidingen zijn funest voor kinderen. Zij kampen daarna met angst, eenzaamheid, problemen op school tot zelfs crimineel gedrag. Ook ondervinden zij later zelf vaker relatieproblemen.⁴¹ Kinderen van gescheiden ouders lopen ook een aanzienlijk grotere kans om te maken te krijgen met jeugdzorg.⁴²

³⁷ Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, *Het betere werk. De nieuwe maatschappelijke opdracht*, 2020, p. 66.

³⁸ <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2018/12/07/alle-ballen-in-de-lucht>

³⁹ <https://www.movisie.nl/artikel/5-miljoen-nederlandse-mantelzorgers-feiten-cijfers>

⁴⁰ <https://mantelzorgerlijk.nl/houd-de-sandwichgeneratie-in-de-gaten>

⁴¹ <https://www.huiselijkgeweld.nl/dossiers/vechtscheidingen>

⁴² Significant Public, *Relatie tussen scheidingen ggz-gebruik en jeugdzorggebruik. Nader onderzoek*. Utrecht: Significant.

Uit onderzoek van RegioPlan blijkt dat bij eenoudergezinnen vaker problemen spelen rond financiën, opvoeding, moeilijkheden rond huisvesting en een minder sterk sociaal netwerk om in te schakelen als er hulp of ondersteuning nodig is. Alleenstaande moeders staan kwetsbaar op de arbeidsmarkt, omdat zij vaker met flexcontracten werken.

‘De jongeren van nu worden met veel meer prikkels en risico’s geconfronteerd dan de generaties voor hen’

Jongeren tussen wal en schip

Veel voorzieningen en regelingen vanuit de overheid zijn vooral gericht op gezinnen met jonge kinderen. Dat gaat om de consultatiebureaus, maar ook om de regelingen voor de kinderopvang en verlof. Op zich is dat goed: ‘jong geleerd is oud gedaan’. Maar daarna is het niet klaar. Het gezegde ‘kleine kinderen, kleine zorgen; grote kinderen, grote zorgen’ is even goed waar. De jongeren van nu worden met veel meer prikkels en risico’s geconfronteerd dan de generaties voor hen. Ouders maken zich zorgen over seksuele activiteiten, computer- en gamegedrag, de wereld van social media, drank- of drugsgebruik van hun kinderen of de groepsdruk daaromheen.⁴³ Vaak hebben ze geen idee waar zij met hun vragen heen kunnen.

De coronatijd is voor veel jongeren een hele zware periode geweest. In plaats van de vrijheid die hoort bij hun levensfase zaten jongeren thuis door de avondklok of omdat de scholen dicht waren. Verschillende rapportages laten zien dat hun mentale gezondheid daaronder leed.⁴⁴ Een vangnet was er nauwelijks.

Voor een deel van de jongeren met een andere culturele achtergrond kunnen de tienerjaren extra vragen oproepen. Hun autochtone leeftijdsgenoten zijn veelal opgegroeid in een vrij, seculier en individualistische samenleving. Dat kan botsen met belevingswereld van jongeren met een andere culturele achtergrond. Dit geldt voor thema’s als: de rol van ouders, religie, seksualiteit of de gelijkheid van man en

⁴³ <https://www.trimbos.nl/kennis/cijfers/alcohol-drugs-roken-scholieren/>

⁴⁴ <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2022/22/mentale-gezondheid-jongeren-afgenomen>

vrouw, maar ook om ervaringen met discriminatie en racisme in hun eigen leven.⁴⁵

Door de last van studieschuld, de onzekerheid van flexcontracten en het enorme woningtekort ervaren veel jongvolwassenen een drempel om hun eigen leven op te bouwen buiten het gezin. Voor een deel blijven ze langer thuis wonen en beginnen ze later aan een zelfstandig bestaan⁴⁶. Een uitgesteld leven wordt het ook wel genoemd. Als de basis niet op orde is krijgen jonge mensen niet de kans om mee te doen en worden kloven vergroot in plaats van verkleind. Meer dan voorheen lopen deze jongeren al aan tegen fundamentele vragen over hun eigen bestaanszekerheid. Naast frustratie leidt dit ook tot praktische financiële vraagstukken. Een voorbeeld daarvan is de kostendelersnorm: met meerdere volwassenen in een huis wonen kan negatieve gevolgen hebben voor een uitkering.

De impact van de digitale wereld

Meer ook dan voor hun ouders geldt voor jongeren dat een groot deel van hun leven zich afspeelt op een beeldscherm. Zij kennen geen wereld zonder internet of mobiele telefoon. Voor een groot deel hebben deze technologische mogelijkheden hun wereld verrijkt. Ze hebben veel meer informatie voor handen, positieve online ontmoetingen kunnen verschillen overbruggen en hun zelfstandigheid vergroten.

Maar er zijn ook mitsen en maren. Jongeren bewegen minder, te veel beeld en geluid is schadelijk voor hun ogen en oren en al op jonge leeftijd worden zij geconfronteerd met de commercie en kwalijke praktijken in de online wereld. Dit loopt uiteen van simpele *loot boxes*⁴⁷ in videogames tot online pestgedrag en de toegang tot radicale opvattingen, geweldsbeelden of extreem pornografische beelden. Ook bij het vrijgeven van de online gokmarkt is veel te weinig aandacht geweest voor het verslavende effect onder jongeren.⁴⁸

Kinderen zijn beïnvloedbaar en kunnen, ook online, effecten ondervinden van groepsdruk of pesten. Het feit dat er online veel vergeleken wordt

⁴⁵ NJI : Hoe ga je om met twijfels over opvoeden in meerdere culturen? | Nederlands Jeugdinstituut (nji.nl)

⁴⁶ Wetenschappelijk instituut voor het CDA, rapport van Zwol, onder verwijzing naar CDJA en SER jongeren

⁴⁷ Game over voor de loot box (cda.nl), Henri Bontenbal, 30 juni 2022

⁴⁸ <https://www.nji.nl/mediaopvoeding/toolbox/media-het-gezin>

met anderen geeft stress onder jongeren. Feit is dat kinderen al op jonge leeftijd de beschikking hebben over verschillende media-devices. Denk aan de tablet voor wat simpele spelletjes of de smarttelevisie in de woonkamer, maar steeds meer kinderen hebben ook op jonge leeftijd al de beschikking over een eigen smartphone. Wettelijk is geregeld dat kinderen pas vanaf 13 jaar een eigen account op social media mogen hebben. Ouderlijke toestemming daarvoor is nodig tussen 13 en 16 jaar. Toch geeft een meerderheid van de ouders in de oudste leeftijdsgroep (11-12 jaar) aan dat hun kind al kennis en vaardigheden heeft op dit gebied.

Het aanwezig zijn van smartphones op scholen of in de klas heeft diverse negatieve effecten. Zo blijken schoolprestaties er significant door te dalen. Volgens het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek (NRO) hebben telefoons in de klas ook negatieve gevolgen voor sociale vaardigheden en het sociaal-emotioneel welbevinden van leerlingen. Leerlingen ervaren stress door de constante berichtenstroom en groepsapps vormen een risico voor online pesten.⁴⁹

Hoewel ouders weinig uitleg geven of actief helpen met mediagebruik, twijfelen zij wel over de online weerbaarheid van hun kinderen. Herkennen ze *fake*-berichten? Zijn ze bestand tegen de druk om steeds te moeten reageren en hoe gaan zij om met vervelende berichten? Regulering van mediagedrag wordt door ouders meestal gedaan via het inperken van schermtijd.⁵⁰

Voor bedrijven zijn gezinnen met (jonge) kinderen een aantrekkelijke doelgroep geworden, die men feilloos met reclame en commercie weet te vinden. Zeker met de opkomst van digitale media zijn de kinderen meer dan voorheen via eigen kanalen te bereiken en worden bestedingskeuzes van de ouders ook via de kinderen beïnvloed. Naast de reguliere marketing worden kinderen bewust benaderd via websites, games, social media en product placement in kinderprogramma's.

⁴⁹ Een mobielvrije school? - Onderwijs van Morgen

⁵⁰ <https://www.nji.nl/mediaopvoeding/toolbox/media-het-gezin>

Iedere leeftijdsfase kent haar eigen mediagebruik, digitale omgeving, online plezier én bedreigingen. Zonder kennis en gebruik van online omgevingen kan een kind anno nu niet opgroeien. De beschikbaarheid van hulpbronnen voor de digitale opvoeding is voor ouders daarom geen overbodige luxe.⁵¹

Niet elke vraag is een probleem

Het Nederland Jeugd Instituut (NJI) constateert dat alledaagse opvoeden en opgroeivragen steeds vaker benaderd worden als problemen. Afwijkingen van de gemiddelden worden gemonitord, geregistreerd en gevolgd door een vervolgactie of zorgaanbod. Dat is lang niet altijd nodig. Geen enkel kind is hetzelfde, laat staan gemiddeld. In die benadering geven we het kind te weinig de ruimte om zichzelf te ontwikkelen en zadelen we wel op met een ‘labeltje’ waar het niet altijd mee geholpen is.

Dan moet ook niet elke opvoedvraag als opvoedprobleem worden gezien. Het leidt tot een overvraag in de jeugdzorg en een groeiende markt voor commerciële hulpverleners, bureautjes en een wildgroei aan therapieën en behandelingen. Ook kan het leiden tot terughoudendheid om een vraag te stellen door ouders uit angst gezien te worden als probleemgezin of voor overheidsingrijpen.

Dit vraagt om een omslag in het denken, waarbij we de focus op het ‘gemiddelde’ loslaten en kinderen die afwijken van de norm meer de ruimte geven om zichzelf te zijn. Het is altijd goed om professionele hulp achter de hand te hebben, maar alleen als het nodig is en zonder de rol van de ouders en de omgeving van het kind over te nemen.

Laagdrempelige hulp moet beter aansluiten op de eigen opvoed- en opgroeiomgeving. Dit kan via school, buurtwerk of via tal van coöperatieve oplossingen als steunouders of buurtgezinnen⁵². Juist deze vormen van informele hulpverlening kunnen escalatie van problemen voorkomen. Voor hulpgezinnen is de hulp minder bedreigend en ingrijpend omdat het niet van een instantie komt, maar aansluit bij hun

⁵¹ NJI, opgroeien doe je samen, december 2022, p.22.

⁵²

<https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/hulp-van-een-gezin-in-de-buurt-kan-effectiever-zijn-dan-jeugdzorg-met-zijn-lange-wachtlijst~b79c42de/>

gewone leven. Met deze laagdrempelige hulp ervaren gezinnen meer dat zij er niet alleen voor staan.

‘Een grondige herijking van de jeugdzorg is geboden, waarbij het aanbod zich veel meer dan nu moet richten op bewezen effectieve zorg’

Een deel van onze kinderen heeft wèl professionele hulp nodig. Als samenleving moeten we ervoor zorgen dat die hulp dan ook beschikbaar is. De afgelopen jaren is de jeugdzorg volledig vastgelopen. In korte tijd is de vraag naar lichte hulp explosief toegenomen, waardoor de professionele hulp voor zwaardere problemen in het gedrang is gekomen. Deels komt die ontsporing door de zogeheten risico-regelreflex, waarbij we na ieder incident een nieuwe regel of voorziening bedenken. Maar deels is de ontsporing ook het gevolg van de individualistische prestatiesamenleving, waarin we leven. We willen allemaal het beste voor onszelf en onze kinderen en dan is ieder ‘vlekje’ ook meteen een probleem. Daar moet worden ingegrepen. Maar we accepteren wel in zekere zin armoede, achterstand, machteloosheid, uitsluiting en stress van minder bevoorrechten. Onze bril is er een van ingrijpen en ‘beschermen’ en niet van het wegnemen van oorzaken van ellende.

Wethouders geven aan dat een veel te groot deel van het jeugdzorgbudget wordt uitgegeven in wijken, waar de problemen het kleinst zijn. Dan werkt het stelsel dus vooral voor mensen die (te) hoge eisen stellen en de weg naar professionele hulp weten te vinden.

Een grondige herijking van de jeugdzorg is geboden, waarbij het aanbod zich veel meer dan nu moet richten op bewezen effectieve zorg.

De oplossing van dit probleem overstijgt de opzet van deze notitie, maar de ernst van het feit dat juist de meest nodige zware hulp in het gedrang komt raakt direct het belang van gezinnen in onze samenleving.

Een grondige herijking van de jeugdzorg is geboden, waarbij het aanbod zich veel meer dan nu moet richten op bewezen effectieve zorg. Bij deze herijking hoort ook een grondige hervorming van de jeugdbeschermingsketen, waarbij naast de veiligheid van het kind ook de

rechtsbescherming van het gezin meer aandacht moet krijgen. Dit laatste heeft het kinderopvangtoeslag-schandaal ook pijnlijk duidelijk gemaakt.

4. Richtingen voor Gezinsbeleid

Gezinnen & families zijn het thuis waar kinderen veilig kunnen opgroeien. Als samenleving moeten we ouders in staat stellen om die verantwoordelijkheid waar te maken en waar nodig ouders daarin bijstaan. De combinatie van zorgen, opvoeden en werken zorgt voor een grote druk. Ouders kunnen extra steun gebruiken. Dit is niet alleen een taak van de overheid, maar van alle samenlevingsverbanden. Immers: *'It takes a village to raise a child'*.

'Integraal beleid is nodig, in plaats van probleemgericht beleid'

Wij pleiten voor een expliciete en samenhangende overheidsvisie op gezinnen. Integraal beleid is nodig, in plaats van probleemgericht beleid. Het huidige beleid is verkokerd, ondergebracht bij verschillende ministeries, neergezet in uiteenlopende regelingen en weinig vormgegeven vanuit het perspectief van gezin & familieverband. Nederland investeert weinig in gezinnen.⁵³ Ook is meer aandacht nodig voor de specifieke omstandigheden van tieners en jongvolwassenen; wat is er voor hen? Hoe worden ouders ondersteund bij de vraagstukken die komen op de weg naar volwassenheid, zonder dat we meteen doorschieten in professioneel ingrijpen?

Overheidsbeleid - zowel van het Rijk als van gemeenten - moet aansluiten bij het familieverband en sociale netwerk en dat versterken in plaats van vervangen door instituties. Dat vraagt om wederzijds vertrouwen in een aanpak die de ratrace voor ouders verlicht en meer mogelijkheden biedt voor stabiele combinaties van werken, leren, zorgen en ontspannen.

'Beleid van overheden moet aansluiten bij het familieverband en dat versterken in plaats van vervangen door instituties'

⁵³ <https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/Report-Card-16-Worlds-of-Influence-child-wellbeing.pdf>

Wij willen een beweging inzetten tegen de ratrace voor gezinnen die er te veel alleen voor staan, naar het versterken van onderlinge relaties in de samenleving en met een betrouwbare overheid die faciliteert. Deze beweging vraagt om (1) rust, (2) ruimte en (3) een sterke ring rond gezinnen. Het CDA stelt rond deze drie thema's 10 beleidsrichtingen voor gezinsbeleid voor.

Rust voor gezinnen

De druk op gezinnen is groot. Kosten nemen toe bij de komst van kinderen en de combinatie met werk levert vaak spanning op om alle ballen in de lucht te houden.

1. Bestaanszekerheid versterken

Nu voor veel jonge gezinnen het huishoudboekje een toenemende zorg is en gezinnen een steeds groter deel van hun inkomen kwijt zijn aan vaste lasten, willen wij juist deze gezinnen helpen met de volgende voorstellen;

- Wij willen een fatsoenlijk bestaansminimum voor elk gezin. Daarom wordt het sociaal minimum op CDA initiatief elke 4 jaar herijkt op de vraag of een gezin hiervan kan rondkomen.
- Om kinderarmoede tegen te gaan willen we de kindregelingen verruimen en optrekken tot het niveau van omringende landen. Bijvoorbeeld via de kinderbijslag en het kindgebondenbudget. Daarbij willen we dat bij de jaarlijkse koopkrachtplaatjes de gevolgen voor kinderen specifiek in beeld worden gebracht in verschillende gezinssituaties met bijvoorbeeld een, twee, drie of vier kinderen. Dit moet structureel plaatsvinden om daarmee ook de effecten van het beleid op kinderen beter te kunnen volgen.
- De lasten voor middeninkomens moeten omlaag, omdat vooral deze groep geraakt wordt omdat ze buiten veel aanvullende regelingen valt. Bij toekomstige lastenverlichtingen moeten zij voorrang krijgen. Werk moet meer gaan lonen evenals meer gaan werken. Daarom moet de marginale druk worden aangepakt zodat gezinnen netto meer overhouden in hun portemonnee.

- Schuldhelpverlening moet toegankelijker worden. Bij de wetswijziging die Januari 2023 door de Tweede Kamer is goedgekeurd is dit al verbeterd door de toegang tot schuldsanering te verruimen en de duur van de schuldsaneringstermijn te verkorten. Bij inzet van schuldhulpverlening ligt de prioriteit bij het helpen van gezinnen. We willen dat gerechtsdeurwaarders een andere rol krijgen door preventiever te werken. Daarmee kunnen we de vicieuze cirkel van stapeling van schulden en beslagleggingen voorkomen en wordt het coördineren en treffen van een regeling aangemoedigd.
- In de tweejaarlijkse Staat van het Gezin wordt de sociaaleconomische positie van gezinnen gemonitord, dit vanuit het oogpunt van brede welvaart. Deze monitor biedt de mogelijkheid om met gerichte maatregelen gezinnen specifiek of generiek te ondersteunen als de sociaaleconomische positie terugloopt. Ook willen wij dat voor alle relevante kabinetsbeslissingen de effecten voor gezinnen in kaart gebracht worden. Dit kan gaan over klimaatmaatregelen, belastingplannen, maar net zo goed voor onderwijstijden. Zo zorgen we ervoor dat het belang van het gezin altijd wordt meegenomen bij nieuw beleid.
- Wij vinden het belangrijk dat kinderen al vroeg leren omgaan met geld. Daarom willen wij de herinvoering van de zilvervlootrekning, waarbij kinderen op hun 18^e verjaardag een premie ontvangen over het gespaarde geld. Zo blijft sparen voor kinderen en jongeren - ook bij een lage rentestand - aantrekkelijk.

2. Vereenvoudiging van en toegang tot verlofregelingen

Rust voor gezinnen gaat ook over tijd voor elkaar. Hier heeft de overheid een belangrijke verantwoordelijkheid voor goede, toegankelijke regelingen om werk en zorg te combineren. Mede in het licht van de toenemende vergrijzing, waarbij naast zorg voor opgroeiende kinderen ook de (mantel)zorg voor ouder wordende ouders zal toenemen.

- Er moet een grondige herijking van het verlofstelsel plaatsvinden. Het huidige stelsel is een onnavolgbare brij van regelingen, die sterk vereenvoudigd kan worden met ruimere mogelijkheden voor verlof voor die situaties waarin de zorg voor elkaar dat vraagt. Dat gaat dus niet alleen over geboorte-, adoptie- en ouderschapsverlof, maar ook over zorgverlof, mantelzorg, calamiteitenverlof of rouwverlof. Een modern verlofstelsel kan bijdragen aan een gelijkere verdeling van werk en zorg tussen beide ouders, maar ook de druk op de zorg verminderen. De herijking van verlofregelingen vraagt om nieuwe afspraken tussen overheid en sociale partners, met het belang van het gezin voorop.
- Er moet gekeken worden naar de mogelijkheden voor een combinatiedruk-regeling. Een vorm van een levensloopregeling gericht op ruimte voor werkenden om werk en zorg in specifieke situaties op hun eigen moment en naar eigen inzicht tijdelijk beter te kunnen combineren. Met deze regeling kan je belastingvrij sparen uit je salaris en gebruiken op het moment dat je minder wil werken om zorgtaken te kunnen uitvoeren.
- De maximumleeftijd van het kind waarvoor ouderschapsverlof kan worden opgenomen moet worden verhoogd naar 18 jaar. Ook oudere kinderen, pubers en tieners hebben onze tijd, aandacht en begeleiding nodig.
- We willen werkgevers oproepen tot het invullen van *Modern werkgeverschap* door werkenden meer grip en inspraak te geven op bijvoorbeeld roostering Dit kan ook de vlucht naar (dure) zzp-constructies afremmen. Thuiswerken bleek in coronatijd veel voordelen te bieden. Zonder files en reistijd van het woon-werkverkeer hadden gezinnen meer tijd voor elkaar en hadden zeker de gezinnen met oudere kinderen meer ruimte om werk en zorg te combineren. Om die voordelen te behouden roepen wij sociale partners op om, indien nodig, in de CAO's afspraken te maken over het combineren van kantoor- en thuiswerken en meer ruimte voor flexibele werktijden.

- In de ratrace van de huidige prestatie maatschappij blijven wij aandacht vragen voor het belang van gezamenlijke feestdagen en *de zondag als rust- of familiedag*. Vrije dagen krijgen veel zin als je die met anderen kunt doorbrengen. Lang klonk dit misschien als een ouderwets punt, maar de tijd is veranderd. De samenleving heeft een grote behoefte aan verbinding en ontspanning. Daarvoor is een gezamenlijke vrije dag belangrijk.

‘Daarbij willen we de vrije keuze van ouders voor de wijze van opvang beschermen’

3. Vernieuwing kinderopvangstelsel

De kinderopvang staat aan de vooravond van een grote stelselwijziging waarbij deze beter toegankelijk wordt en grotendeels gratis. Dat is goed nieuws voor gezinnen. Het geeft meer tijd en rust in de combinatie van werk en zorg. Daarbij willen we de vrije keuze van ouders voor de wijze van opvang beschermen. Het zijn hun kinderen!

- In de kinderopvang moet het belang van het kind centraal staan, met voldoende ruimte om nog gewoon kind te mogen zijn. Dit betekent ook dat we doorgesloten marktwerking en rendementsdenken vanuit private equity in de financiering van kinderopvang moeten beperken. Zeker als het nieuwe kinderopvangstelsel dat per 2025 wordt ingevoerd de kosten voor 96% vergoedt.
- Dankzij elke medewerker in de kinderopvang kunnen ongeveer 7 ouders aan het werk. We zien dat er tekorten zijn in de kinderopvang en de werkdruk toeneemt. Om de personeelstekorten terug te dringen pleiten wij voor vergroting van de zij-instroom en het makkelijker maken van combinatiebanen, bijvoorbeeld de combinatie tussen kinderopvang en onderwijs.
- Opvang die binnen of aanvullend op het onderwijs vorm krijgt moet eenvoudiger gerealiseerd kunnen worden. Hiervoor helpt het om de regels voor onderwijshuisvesting in de Wet Primair Onderwijs

en/of de toepassing daarvan te vereenvoudigen.

- Bij de stelselwijziging van de kinderopvang en aansluiting op het onderwijs moet wat ons betreft ook gekeken worden naar de kansen van de inzet van peuterspeelzaalwerk en VVE om elk kind een goede start te bieden.
- Wij zijn groot voorstander van coöperatieve opvang in de vorm van ouderparticipatiecrèches. Ook gastouders kunnen kleinschalige, persoonlijke en vaak meer flexibele opvang bieden, die goed aansluit bij de opvoed-opgroeiomgeving van het gezin. Daarnaast moeten drempels worden weggenomen voor agrarische kinderopvang. Het nieuwe kinderopvangstelsel dat per 2025 wordt ingevoerd moet ook voor deze vormen van opvang ruimte blijven bieden. Keuzevrijheid voor ouders staat centraal.

4. Jongvolwassenen een goede start

Bij integraal gezinsbeleid hoort ook dat we kijken naar hoe onze jongeren zelf een goede start in hun volwassenheid kunnen maken en zelf gezinnen kunnen vormen. Veel jongeren hebben te maken met een 'uitgesteld' leven. Dit vraagt om een aanpak op verschillende beleidsterreinen.

- Om het uitgesteld leven van jongvolwassenen te keren naar een goede start wil het CDA de doorgeschoten flexibele arbeidsmarkt aanpakken waardoor jongeren meer baan- en inkomenszekerheid krijgen. Daarnaast is specifieke aandacht voor kansen van starters op de woningmarkt nodig. Daarnaast zijn wij blij dat de basisbeurs opnieuw wordt ingevoerd zodat de studieschuld beperkt of voorkomen kan worden. Het formuleren van een integrale jeugdstrategie op deze punten door het kabinet waarvoor SER jongerenplatform en OECD pleiten helpt.
- Jongeren die jeugdhulp ontvangen ervaren problemen bij de overgang van 18- naar 18+. Het feit dat je 18 wordt betekent niet ineens dat je dan geen hulp of ondersteuning meer kunt gebruiken. Een soepeler overgang van 18-plussers naar wonen, werk en

inkomen en WMO is nodig. Vergelijkbaar met de startkwalificatie die tot 21 jaar loopt of pleegzorg die wel kan doorlopen tot maximaal 23 jaar.

Ruimte voor gezinnen

Gezinnen hebben ruimte nodig, in fysieke zin. Dat begint met een betaalbare woning, huur of koop. Daar gaat het nog te vaak mis. Het enorme tekort aan woningen vormt op dit moment een drempel voor jonge mensen om een gezin te starten. Voor het huren van een woning gelden gigantische wachtlijsten, voor koop is een beginnend salaris nauwelijks genoeg.

Maar alleen een woning is niet voldoende. Het gaat om de hele fysieke omgeving waar gezinnen willen wonen, kinderen veilig kunnen buitenspelen, naar school kunnen fietsen en we andere mensen tegenkomen. Het in juni 2022 aangekondigde Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid is een mooie ontwikkeling, maar er is meer nodig.

5. Fysieke leefomgeving geschikt en gericht op gezinnen

Gezinnen zijn ingebed in de omgeving waarin ze wonen. Dat is onderdeel van de 'gemeenschap die nodig is om een kind te laten opgroeien'. Wij willen '*gemeenschappen*' bouwen in plaats van anonieme blokkendozen en fantasieloze rijtjeshuizen. De ruimtelijke inrichting moet fundamenteel gezinsvriendelijk worden gemaakt op micro-, meso- en macroniveau.

- In het kader van vergrijzing en mantelzorg is het van belang om meer mogelijkheden te bieden om als familie, zelfstandig bij elkaar te wonen. Nieuwe woonconcepten met aandacht voor sociale samenhang moeten worden gestimuleerd, zoals de 'knarrenhofjes', *meergeneratiewoningen of coöperatieve woonvormen*. Wij pleiten voor afspraken met c.q. een beloning voor gemeenten die bijvoorbeeld meer dan 5% van de nieuwbouw met deze variatie invullen. Dit zorgt ook voor meer diversiteit in de wijk. Dat is belangrijk, want een kind dat opgroeit in een omgeving met een variëteit aan sociaaleconomische gezinssituaties, de nabijheid van

allerlei beroepen en verschillende soorten woningen, heeft klasgenoten en vrienden met diverse achtergronden. Dat geeft andere rolmodellen, levenservaringen en ontwikkelingskansen dan opgroeien in een wijk met huizen van gelijke prijsklasse en weinig verenigingsleven.⁵⁴

- Ook jong volwassenen verdienen een eigen plek onder de zon en dus bereikbaarheid van een eigen woonplek. Daarom pleit het CDA al langer voor een nieuwe vorm van *premie-A woningen*, koopwoningen die kunnen worden gekocht met steun van de overheid.⁵⁵
- Investeer in zogeheten *third places*, waar mensen kunnen afspreken buiten huis of werk. Biedt ruimte voor ontmoeting. Denk aan buurtmoestuinen, schooltuinen, kinderboerderijen, huttenbouwplekken, speeltuinen met toezicht, sportveldjes, bibliotheken en buurthuizen of jongerencentra. Met aandacht voor bereikbaarheid, toegankelijkheid en de kwaliteit ervan, want die is bepalend of gezinnen en jongeren gebruik maken van deze voorzieningen.
- Om buurten en pleinen in te richten voor gemeenschappen en ruimte voor ontmoeting zijn wij voorstander van een concrete investeringsnorm voor projectontwikkelaars als voorwaarde voor de opbouw van sociale infrastructuur in nieuwbouwwijken of grootschalige renoveringsprojecten. Met dit budget kunnen toekomstige bewoners vanaf het begin in coöperatieve projecten bouwen aan de gemeenschap.
Op lokaal niveau kunnen daarbij ontmoetings- en speelbeleid worden opgesteld en sport- en beweegfaciliteiten in de openbare ruimte worden geboden voor jongeren en ouderen.
Immers een beweegvriendelijke, op de maat van kinderen afgestemde leefomgeving met genoeg aanleidingen om te spelen, schone lucht en veel groen stimuleert een gezonde en sociale ontwikkeling.

⁵⁴ NJI, opgroeien doe je samen, december 2022, p.21.

⁵⁵ CDA: 40 miljoen euro om starters te ondersteunen bij aankoop eerste woning, d.d. 7.11.2022

- Geef voetgangers en fietsers de ruimte, doorbreek het monopolie van de auto's door ongemotoriseerd verkeer voorrang te geven in woonwijken of nabij scholen. De fietsstraat is hiervoor een sterk concept. Er is een actieplan nodig om de *fietsvaardigheid* bij kinderen te versterken nu schoolkinderen steeds minder fietsen en in sommige klassen de helft niet kan fietsen. Fietsen is juist gezond, duurzaam, gaat overgewicht tegen en draagt bij aan zelfstandigheid.⁵⁶

6. Van scholen naar gemeenschapshuizen

Scholen spelen een grote rol in het leven van kinderen, maar ook in de buurt. Wij zien scholen als herkenbare steunpilaren van zorg en opvoeding in de wijk.

- Scholen en leraren moeten zich kunnen concentreren op het geven van het beste onderwijs met een focus op kernvaardigheden als lezen, schrijven en rekenen. Belangrijk nu met name leesvaardigheid fors daalt bij onze kinderen.
- Daarnaast kan de school als gebouw en ontmoetingspunt een belangrijke rol spelen in buurten en wijken en onderling contact. Wij willen scholen meer omvormen tot wijkcentra, met een breder aanbod van sport, ontspanning in een combinatie van BSO en bestaande verenigingen in de buurt. Een plek waar je ook in aanraking komt met de bibliotheek, muziekschool, kennis over opvoeding en sportvereniging. Waar ouders via ouderkamers met een kan koffie op tafel elkaar ontmoeten en een gesprek over ouderschap en opvoeding natuurlijk kan plaatsvinden. Versterk de ontwikkeling van integraal kindcentra. Het biedt nieuwe mogelijkheden voor ouderbetrokkenheid en verbinding. Maak scholen instanties die van en voor de gezinnen zijn, ook buiten schooltijd.
- Daarbij moeten we ook durven kijken naar een *herinrichting van de schoolweek* zodat allerlei bezigheden meer gespreid kunnen worden over de week en zo de druk op gezinnen verlichten. En

⁵⁶ <https://nieuwsfiets.nu/2021/03/14/komt-er-een-generatie-aan-die-niet-meer-fietst/>

daarbij kan ook gekeken worden naar mogelijkheden om het verenigingsleven en school dichterbij elkaar te brengen en geïntegreerd kunnen worden na schooltijd.

‘Wij willen meer bescherming van onze kinderen in deze online wereld’

7. Veilige Online omgeving

Kinderen bewegen zich niet alleen in de fysieke ruimte. Ze brengen steeds meer tijd door in het online domein. Wij willen meer bescherming van onze kinderen in deze online wereld. Daarvoor zijn de ongewenste invloeden en de kansen op verslaving te groot.

- Marketing gericht op kinderen en in-game aankopen in online games voor kinderen worden aangepakt. Onlinekanalen komen onder het regime van de Kijkwijzer en er komt meer aandacht voor de opvoeding in de ‘digitale wereld’.
- Wij willen meer investeren in voorlichting en campagnes over de verleiding van gokken en het omgaan met extreem pornografisch of gewelddadig beeldmateriaal voor tieners en pubers. Informatie en opvoedvragen hierover moeten laagdrempelig beschikbaar zijn.
- Het verbod op reclame of sponsoring van kinderprogramma's gericht op ongezond eten moet uitgebreid worden naar commerciële tv-zenders en online streamingsdiensten.
- Wij pleiten voor een heldere, landelijke norm dat mobieltjes niet zijn toegestaan in de klas op het basis- en voortgezet onderwijs. Uit diverse onderzoeken blijkt dat onderwijsprestaties en sociale vaardigheden eronder lijden en het kost nu een hoop tijd en gesteggel tussen leerlingen en docenten.

Ring rond gezinnen

Wij geloven in een sterke samenleving die gezinnen ondersteunt in hun verantwoordelijkheid om hun kinderen gezond en veilig te laten opgroeien. Ook dat is 'minder ik, meer wij'. De zorg voor elkaar is het basisidee achter een sterke samenleving.

Die boodschap is minder vanzelfsprekend in de sterk geïndividualiseerde samenleving van nu. Toch pleiten wij ervoor om onze gemeenschappen en gemeenschapszin te versterken in plaats van af te breken.

8. Sociale Basis versterken

In een sterke samenleving weten ouders zich gesteund in de verantwoordelijkheden die zij hebben als opvoeders. Zij staan er niet alleen voor. Gelukkig hoeft dat ook niet. Het versterken van de ring rond ieder gezin vindt plaats door via de bijdrage van verschillende medeopvoeders uit het netwerk.

Wie een beetje om zich heen kijkt ziet tal van oude en nieuwe maatschappelijke initiatieven die klaar staan om gezinnen te helpen.

Denk aan de *buurtvaders* die 's avonds door de wijk wandelen om rottigheid te voorkomen. Een initiatief als *buurtgezinnen* of *steunouders* die een dag in de week kinderen van een ander gezin opvangen om zo wat rust te geven of de mensen van de *voedselbank* die eten verzamelen en uitdelen aan mensen die dat goed kunnen gebruiken of denk aan de vrijwilligers van *stichting jarige job* voor een verjaardag voor elk kind. Maar ook de voetbaltrainer die even een luisterend oor biedt of het bijdraagt aan het zelfvertrouwen van een kind.

Het is deze maatschappelijke inzet en betrokkenheid die een samenleving sterk maken. Laagdrempelig, niet gericht op winst of omzet maar vanuit een goed hart.

- Erken de rol van mede-opvoeders. Mede-opvoeders bestaan uit het eigen informele netwerk van familie, burens en vrienden. Ook de school, kerk, moskee, tempel, buurthuizen en sport- en muziekverenigingen dragen bij aan de opvoeding. Zij zijn betrokken bij de ontwikkeling en het welzijn van het kind. Veel vrijwilligers in vrijetijdsvoorzieningen worden niet gezien en zien

zichzelf niet als opvoeder, maar zijn dat wel. Hun bijdrage aan gezond, veilig en kansrijk opgroeimilieu is belangrijk voor de kwaliteit van de samenleving.⁵⁷

Goed contact met de ouders vanuit de organisatie en omgekeerd een sterke ouderbetrokkenheid bij school, het buurtwerk of de vereniging vergroten de positieve invloed op het kind.

- Wij willen een ambassadeur zijn voor deze maatschappelijke initiatieven en kijken hoe we vanuit Den Haag of de gemeenteraad hen kunnen helpen om hun goede werk te doen. Bijvoorbeeld via ons initiatief VerenigingNL⁵⁸, waarbij we samen zoeken naar oplossingen voor de problemen waar maatschappelijke initiatieven en verenigingen tegenaan lopen.

Naar Belgisch voorbeeld?

Wat wij in Nederland nog niet hebben is een gezinsbond als in België. Een soort **ANWB voor gezinnen**, met 11.000 vrijwilligers, honderden lokale afdelingen en 200.000 gezinnen die lid zijn. Zij bieden gezinnen praktische hulp, ledenvoordelen maar zijn vooral een krachtige stem in het politieke en maatschappelijke debat. Hun missie is onze missie: een gezins- en kindvriendelijke samenleving.

In Vlaanderen is de informatie voorziening zoals wij die met GezinpuntNL beogen ondergebracht in het agentschap Kindengezin.be. Deze organisatie biedt individueel advies op tal van onderwerpen en werkt lokaal samen met de consultatiebureaus en professionele ondersteuners.

- Wij willen informele ondersteuning versterken met een laagdrempelig *GezinpuntNL*, waar ouders (en hulpverleners) terecht kunnen voor opvoedvragen en advies. *GezinpuntNL kan fungeren als* kindertelefoon maar dan voor volwassenen. . Het biedt praktisch, concreet en onderbouwde adviezen, zonder dat de ouder of het kind meteen als ‘probleem’ wordt geregistreerd.

⁵⁷ NJI, opgroeien doe je samen, december 2022, p.30.

⁵⁸ [Vereniging Nederland \(cda.nl\)](https://www.verenigingnederland.nl/)

Onderzoek laat zien dat - ook voor een aantal specifieke doelgroepen als pubers of een-oudergezinnen - de behoefte aan zo'n informatiepunt groot is. Het kan voorkomen dat ouders problemen op zijn beloop laten of hulp vragen bij hulpverleners met een andere specialisatie (huisarts).

- *GezinpuntNL* kan deels online worden vormgegeven, maar onderzoek laat zien dat de wens bestaat voor een centrale plek voor vragen en relevante informatie. Dit kan tevens lokaal worden vormgegeven.
- Als familie- en gezinspartij willen wij een goede en ruime regeling voor *deelgezag*. Partners die de verantwoordelijkheid dragen voor het opgroeien en opvoeden van kinderen moeten daarvoor ook juridisch de ruimte krijgen. Dit zijn bijvoorbeeld stief- of bonus-ouders in samengestelde gezinnen of meer-ouders bij regenbooggezinnen die vaak een belangrijke rol spelen in de dagelijkse zorg en het leven van kinderen met de intentie tot ouderschap. Het belang van het kind staat hierbij altijd voorop.

9. Verplichte maatschappelijke diensttijd

‘Minder ik, meer wij’ is ook de gedachte die we onze jongeren willen meegeven. Daarom pleiten wij al langer voor een maatschappelijke diensttijd. Je inzetten voor een ander verrijkt je leven. Je komt in aanraking met mensen die je misschien anders nooit zou hebben ontmoet: ouderen, zieken, mensen met een andere religie of afkomst. Dan ervaar je pas goed hoe het is om onderdeel te zijn van een samenleving, hoeveel het voor een ander betekent als we omzien naar elkaar en voor elkaar zorgen.

Het vrijwillig dienjaar bij Defensie, een voorstel van het CDA⁵⁹, blijkt een succes. Een dienjaar zorgt er voor dat, naast het terugdringen van tekorten bij de krijgsmacht, mensen die een dienjaar doen zowel fysiek als mentaal veel leren.

Wij zien de diensttijd als een onderdeel van je vorming. Je normen en waarden krijg je van thuis mee, op school leer je o.a. lezen en rekenen,

⁵⁹ [Boswijk: goed nieuws dat dienjaar bij de krijgsmacht een succes is \(cda.nl\)](https://www.cda.nl/nl/2018/05/16/boswijk-goed-nieuws-dat-dienjaar-bij-de-krijgsmacht-een-succes-is)

maar samenleven leer je pas echt buiten je eigen bubbel. In de zorg, bij defensie, in de wijk of waar dan ook.

- De maatschappelijke dienstdienst willen we omvormen tot een nationale dienstdienst. Jongeren gaan met elkaar aan de slag en leren hoe mooi en belangrijk het is om je in te zetten voor een ander en de samenleving.
- Als vervolg op het vrijwillig dienstjaar bij Defensie pleit het CDA voor een dienstplicht.

10. Gezinsbeleid in ministersportefeuille & Staat van het Gezin

Tot slot willen wij dat een integrale visie en beleidsvorming op en voor gezinnen geborgd is in de werkwijze in Den Haag.

- Gezinsbeleid dient expliciet onderdeel te zijn van een ministersportefeuille; een minister van Gezinszaken. In onze buurlanden Duitsland en België is er een minister van of voor gezin. De verantwoordelijkheid voor uitbetaling kindregelingen, kinderopvang en jeugdbeleid zou daarbij in ieder geval geïntegreerd moeten zijn.
- Daarnaast pleit het CDA ervoor om elke 2 jaar een 'staat van het gezin' uit te brengen als basis voor bijstelling van het nodige beleid.

Bouwen voor Toekomstige generaties

Met deze visie wil het CDA vanuit de gedachte van het kathedraal denken (over generaties heen) nu impact maken voor toekomstige generaties. Om het verkokerde en curatieve beleidsdenken om te buigen naar integraal gezinsbeleid waarbij rust, ruimte en een ring rond gezinnen hen helpt en in staat stelt om toekomstige generaties geborgenheid, gezondheid en gelijke ontwikkelkansen te bieden om daarmee uit te groeien tot betrokken burgers die elk op eigen wijze en naar vermogen deelnemen en bijdragen aan onze samenleving. Dat is niet van vandaag op morgen gerealiseerd, maar we kunnen wel vandaag de stappen zetten richting deze toekomst voor de generaties na ons.

Samenvatting

De laatste nota Gezinsbeleid is van 2008; 15 jaar geleden. Het tekent de terughoudendheid van de politiek om zich met gezinsbeleid en opvoeding in te laten. Dat is onterecht wat het CDA betreft.

Gezinnen vormen een mini-samenleving waarin nieuwe generaties worden grootgebracht. Een goed gezinsleven is een doel op zich. De vormende functie van gezinnen en familie voor de samenleving volgt daaruit. Als het goed gaat met onze gezinnen gaat het ook beter met onze samenleving. Ook mensen zonder kinderen zijn daarbij gebaat.

We constateren dat in vergelijking met andere westerse landen Nederland weinig aandacht heeft voor de ondersteuning van gezinnen. De zorg, begeleiding en opvoeding van de kinderen is hoofdzakelijk een verantwoordelijkheid van de ouders. Maar in deze verantwoordelijkheid staan zij niet alleen, dat is onze christendemocratische overtuiging.

'It takes a village to raise a child'; oftewel je hebt een gemeenschap nodig om onze kinderen op te laten groeien. Door de tijd heen zijn gezinnen er wel meer alleen voor komen te staan. Ook individualisme draagt daaraan bij. Daarnaast ligt er druk op gezinnen in het combineren van werk en zorg. De overheid ondersteunt gezinnen met enkele (financiële en verlof) regelingen, maar er is meer nodig.

Van versnipperd naar integraal beleid en van achteraf overheidsingrijpen naar vooraf ondersteunen en faciliteren van gezinnen.

'Met een betrouwbare overheid die faciliteert'

Het CDA zet daarom in op een beweging tegen een ratrace voor gezinnen die er te veel alleen voor staan, naar het versterken van onderlinge relaties in de samenleving. Met een betrouwbare overheid die faciliteert.

Deze beweging vraagt om rust, ruimte en een sterke ring rond gezinnen. Het CDA stelt rond deze drie thema's 10 beleidsrichtingen voor gezinsbeleid voor. Hiermee leggen wij een basis voor integraal gezinsbeleid. Het belang van al onze kinderen staat daarbij voorop.

*'Bouwen voor
Toekomstige
Generaties'*

Rust voor gezinnen, door

1. Bestaanszekerheid versterken
 - Herijking sociaal minimum elke 4 jaar
 - Koopkracht kinderen afzonderlijk monitoren
 - Kinderregelingen verruimen tot niveau omringende landen
2. Vereenvoudigen verlofregelingen
 - Grondige hervorming verlofstelsel
 - Verkennen fiscale combinatie (werk/zorg)drukregeling
 - Modern werkgeverschap
3. Vernieuwing kinderopvangstelsel
 - Doorgesloten marktwerking in kinderopvang beperken
 - Personeelstekort aanpakken via zij-instroom en combinatiebanen
 - Keuzevrijheid behouden, o.a. ouderparticipatiecrèches
4. Jong volwassenen een goede start
 - Integrale jeugdstrategie voor o.a. kansen jongeren op arbeidsmarkt en woningmarkt
 - Soepeler overgang vanuit jeugdzorg (met verblijf) voor 18-plussers

Ruimte voor gezinnen, door:

5. Fysieke leefomgeving geschikt voor en gericht op gezinnen
 - Afspraken over nieuwe woonconcepten, o.a. meergeneratiewonen en premie A
 - Een investeringsnorm voor projectonwikkelaars voor de sociale infrastructuur
 - Actieplan fietsvaardigheid
6. Van Scholen naar gemeenschapshuizen
 - onderwijsfocus op kernvaardigheden zoals lezen
 - school als gebouw en ontmoetingspunt in de buurt
7. Veilige online omgeving
 - verbod op kindermarketing
 - voorlichting en ondersteuning bij opvoedvragen over digitale wereld
 - verbod op mobiele telefoons in de klas

Ring rond gezinnen, door

8. Sociale basis versterken
 - erkenning rol mede opvoeders
 - GezinpuntNL als ondersteuning bij opvoedvragen
 - ondersteunen van verenigingen en maatschappelijke initiatieven

- wettelijke regeling deelgezag

9. Verplichte maatschappelijke dienstdtijd

- nationale dienstdtijd
- dienstdplicht

10. Gezinsbeleid bestuurlijk ingebed

- Minister van Gezin
- Staat van het Gezin elke twee jaar

WI
*Wetenschappelijk
Instituut*

